

Izvirni znanstveni članek Original scientific paper (1.01)
Besedilo prejeto Received: 8. 8. 2020; Sprejeto Accepted: 31. 8. 2020
UDK UDC: 27-23:929Slavič M.
DOI: 10.34291/Edinost/75/Matjaz
© 2020 Matjaz CC BY 4.0

Maksimilijan Matjaž

Prevajalska načela Slavičevega prevajanja Svetega pisma¹

*Translation Principles
of Slavič's Translation of the Bible*

Izvleček: Dr. Matija Slavič (1877–1958) je prevajal Sveto pismo na podlagi kritičnih izvirih besedil v hebrejskem, aramejskem, grškem in latinskem jeziku. Prvo načelo prevajanja je točnost prevoda po izvirnem besedilu. Drugo načelo zahteva kritično-primerjalni pristop do izvirnih tekstov in prevodov, ki na njih temeljijo. Tretje načelo, ki je bilo za Slaviča zelo pomembno, pa je skrb za jasno in natančno izražanje v slovenskem jeziku. Ker se ljudski jezik razvija, je treba vedno znova preverjati točnost prevodnih oblik. Pri tem je pomembno načelo skrbi za kontinuiteto slovenskih prevodov Svetega pisma. Za svoje prevajalsko delo, ki ga je v določenih obdobjih svojega življenja podredil narodnostnemu, kulturnemu in političnemu poslanstvu, se je vse življenje intenzivno izobraževal. Dr. Slavič je glavni avtor šestega celotnega prevoda Svetega pisma v slovenski jezik, ki predstavlja mejnik v modernem prevajanju Svetega pisma na Slovenskem.

Ključne besede: Matija Slavič, Biblija, prevajanje Svetega pisma, Vulgata, Svetopisemska imena

Abstract: *Dr. Matija Slavič (1877–1958) translated the Bible on the basis of critical sources in Hebrew, Aramaic, Greek and Latin. The first principle of translation is the accuracy of the translation according to the original text. The second principle requires a critical-comparative approach to the original texts and the translations based on them. The third principle, which was very important for Slavič, is the care for clear and precise expression in the Slovene language. As the vernacular develops, it is necessary to check the accuracy of the translated forms over and over again. An important principle for him is to take care of the continuity of Slovenian translations of the Bible. For his translation work, which at certain periods of his life was subordinated to national, cultural and political mission, he was intensively educated all his life. Dr. Slavič is the main author of the sixth complete translation of the Bible into Slovene, which represents a milestone in the modern translation of the Bible in Slovenia.*

Key Words: *Matija Slavič, Bible, translation of the Bible, Vulgate, Biblical names*

1 Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa *Judovsko-krščanski viri in razsežnosti pravičnosti* (P6-0262), ki ga je finančno podprla Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS).

Uvod

»Ob vsakem slovenskem prevodu Svetega pisma, tudi v daljni bodočnosti, bo ime pokojnega učenjaka profesorja dr. Matija Slaviča odeto v hvaležen in ponosen spomin.« S temi preroškimi besedami se je veliki kancler Teološke fakultete škof Anton Vovk pri maši zadušnici v ljubljanski stolnici 28. oktobra 1958 poslovil od pokojnega biblicista, profesorja in zavednega domoljuba (1958, 33). Kljub Slavičevi vsestranski dejavnosti na narodnostnem, kulturnozgodovinskem in univerzitetnem področju je bila njegova prva in najgloblja ljubezen namenjena Svetemu pismu. Zavedal se je, da je prevod Božje besede v narodni jezik izvor, gibalno in branik narodove identitete. »Samo božja beseda nam je ostala pravična,« je zapisal ob rob mirovni konferenci v Parizu, kjer se je boril za pravico prekmurskih Slovencev do svojega jezika in države. (Vrbnjak 1999, 35) Znanstvenemu proučevanju Svetega pisma se je Slavič posvečal vse od svojega doktorskega študija teologije na Dunaju (1901–1905) pa do zadnjih dni svojega življenja, ko je omahnil ob prevajanju prvih poglavij knjig malih prerokov. V prispevku bomo na kratko predstavili njegovo znanstveno pot, ki je bila kljub določenim prekinitvam izrazito biblična in ga je izbrusila do vrhunskega poznavalca semitske kulture in jezika, poliglota in prevajalca Svetega pisma evropskega formata. V nadaljevanju bomo predstavili načela prevajanja Svetega pisma, ki jih je dobrih dvajset let razvijal in uveljavljal v svojih prevodih. V zadnjem delu bomo na izbranih primerih pokazali na njihovo kritično utemeljenost in trajno veljavo.

1 Študijsko-raziskovalna pot biblicista

Matija Slavič se je rodil 27. januarja 1877 v Bučevcih pri Ljutomeru. Prve razrede osnovne šole je obiskoval v domačih Križevcih, nato pa nadaljeval na nemški šoli v Radgoni. Že zgodaj so odkrili njegov izredni posluš za jezike, saj se je poleg nemščine mimogrede naučil tudi madžarščine, ki so jo med sabo govorili njegovi prekmurski sošolci. (Vrbnjak 1999, 318) Leta 1889 se je vpisal na klasično gimnazijo v Mariboru, kjer je leta 1897 z odliko maturiral. Nato je vstopil v mariborsko bogoslovje in začel študij teologije na mariborskem bogoslovnem učilišču. Takoj se je vključil v literarno društvo Slomšek, ki je pomembno prispevalo k vzgoji narodne zavesti in negovanju slovenskega jezika pri mladih intelektualcih. Postal je zelo

dejavaen sodelavec glasila mariborskih bogoslovcev *Lipica*. Tu je objavil tudi svoj »teološki prvenec«, krajšo razpravo z naslovom *Pravo modroslovje*, kjer preprosto in razumljivo navaja značilnosti primarne bogoslovne discipline (1899, 2–10). Po tretjem letu študija je 20. junija 1900 prejel duhovniško posvečenje. V času četrtega letnika je opravljal svojo prvo kaplansko službo v župniji Hoče pri Mariboru. Že jeseni leta 1901 pa ga je mariborski škof dr. Mihael Napotnik (1850–1922), ki je hitro spoznal njegovo izredno nardarjenost, poslal na doktorski študij teologije na Dunaj.

Bivanje v slavnem dunajskem zavodu Frintaneum, kjer so se izobraževali najbolj perspektivni cerkveni kadri tedanje monarhije, je močno vplivalo na njegov vsestranski razvoj.² V zavodu so poleg kanonskega prava in cerkvene zgodovine posvečali največ pozornosti prav bibličistiki in študiju orientalskih jezikov. Slavič se je tako še bolj navdušil nad jeziki in se izpopolnil v biblični hebrejščini, aramejščini, arabščini in grščini. Poleg latinščine, ki je bil prvi študijski jezik na Dunaju, je govoril še angleško, francosko, italijansko in češko, nemščino, madžarščino in hrvaščino pa je obvladal že pred svojim prihodom na Dunaj. Iz njegove bibliografije, ki je nastajala v času študija na Dunaju, je razvidno, da je z velikim zanimanjem spremljal razvoj teologije in predvsem biblične znanosti ter o tem vestno poročal v znanstveni reviji mariborske bogoslovne šole *Voditelj v bogoslovnih vedah*.³ Z velikim navdušenjem pozdravlja odločitev papeža Leona XIII., ki je leta 1902 ustanovil znamenito biblično komisijo, s katero se je tudi v Katoliški cerkvi uradno začela doba znanstvenega raziskovanja Svetega pisma in promocija bibličnega študija. Posebno pozornost je takrat dodatno posvečal pavlinskim študijam in dogmatiki,⁴ kar je bilo podlaga njegove doktorske disertacije z naslovom *Nauk pisem*

2 Do leta 1919, ko je bil zavod ukinjen, se je v Frintaneumu izobraževalo tudi veliko število slovenskih duhovnikov, ki so odločilno posegli ne samo v versko in cerkveno, temveč tudi v kulturno, socialno in politično življenje na Slovenskem. Med njimi so bili bodoči škofje Anton Bonaventura Jeglič, Jakob Maksimilijan Stepišnik, Mihael Napotnik ter številni bogoslovni profesorji, med drugim bibličist Janez Evangelist Krek, Jože Hohnjec, Andrej Snoj, Jože Ulaga in Anton Jehart. (Dolar 2007, 19–22)

3 Že leta 1902 je predstavil delo takrat vodilnega evropskega orientalista Paula Dornstetterja *Biblische Studien* (Freiburg, 1902) (VBV 5: 493–496), ki kritično raziskuje hebrejsko zgodovino in arheološka odkritja od časa očaka Abrahama do danes. Naslednje leto je objavil dva krajša pregledna članka z naslovom *Najnovejše arabske študije* (VBV 6: 122–125; 245–247), kjer je predstavil najnovejša arheološka odkritja na arabskih tleh, še posebej razne zapise arabskih in hebrejskih imen, ki jih zelo zanimivo predstavi in opredeli v odnosu do izrazov v Bibliji.

4 Leta 1905 je predstavil deli glavnega bibličista na dunajski univerzi Fr. X. Pözlja *Der Weltapostel Paulus* (Regensburg, 1905) (VBV 8: 474–475) ter *Lehrbuch der Dogmatik* (Paderborn, 1902–1903) avtorja evropskega slovesa Josepha Pohlea (VBV 8: 110–111).

Efežanov in Kološanov o Kristusovi osebi in njegovem odrešenjskem delu, ki jo je zagovarjal leta 1905.⁵ V nalogi je predstavil miselno ozadje dveh Pavlovih pisem, ki sta nastali na stičišču dveh kultur, helenistične in orientalne, kar je bilo plodno okolje za rojevanje vedno novih kultov in herezij.⁶ V delu je že mogoče prepoznati teološko-antropološke temelje kasnejšega Slavičevega prizadevanja za socialno pravičnost in pravico malih narodov do lastnega jezika, kulturne in šolske avtonomije ter do vsestranskega razvoja. Naloga je bila javno pohvaljena in je zanj prejel nagrado Lackenbacherjeve ustanove.⁷

Po vrnitvi z Dunaja je bil dr. Slavič nastavljen za nemškega pridigarja pri Marijini cerkvi v Celju. V tem času se je z načrtnim študijem temeljne biblične literature intenzivno pripravljaj na svojo prihodnjo profesorsko službo. Jeseni 1911 ga je škof Napotnik imenoval za nadomestnega profesorja bibličnih ved Stare zaveze na bogoslovnem učilišču v Mariboru. Za študente je pripravil latinski učbenik biblične arheologije *Archeologiae bibliciae summarium* (Maribor, 1912) in se s tem delom leta 1913 habilitiral v »provizornega«, leta 1916 pa v rednega profesorja za biblične vede Stare zaveze in orientalske jezike. Med tem časom je tudi prvič potoval na Bližnji vzhod, kjer se je izpopolnjeval v biblični arheologiji in študiju orientalskih jezikov. Leta 1914 je izdal strokovno zelo kakovosten potopis po Egiptu *V deželi Faraonov* (Maribor), ki je bil potem kar nekajkrat ponatisnjen v visoki nakladi.⁸ Med prvo svetovno vojno je opravljal službo vojaškega kurata ter službo veroučitelja na vojaški realki in od 1916 tudi na državni realki v Mariboru. Tudi tem svojim novim študentom, ki so se večinoma pripravljali na odhod na fronto, se je Slavič posvečal kot biblicist in teolog.

5 *Des Ephesier- und Kolosserbriefes Lehre über die Person Christi und sein Heilswerk.*

6 Pavel se je moral zelo boriti, da bi mlade krščanske skupnosti ne podlegle njihovim vplivom in tako izgubile eno temeljnih sporočil krščanstva, da je namreč Bog v Kristusu združil nebeško in zemeljsko, duhovno in telesno, torej božje in človeško. To sporočilo je bilo že na začetku ogroženo z ene strani od različnih judovskih skupin, ki so vztrajale pri ritualizmu Mojzesove postave, z druge strani pa od raznih filozofsko-gnostičnih struj v skupnosti, ki so prisegale na pomen spoznanja, askeze in duhovne modrosti kot najvišje stopnje osvobajanja od telesnosti. Slavič argumentirano poveže in povzame različne pavlinske argumente, ki dokazujejo, da je prav v skrivnosti Jezusove Bogo-človeške osebe temelj človekove svobode in integritete. Pri tem polemizira s poskusi imanentnega samoodreševanja, kakor ga uči budizem, ki vodi človeka v individualizem in razpad skupnostnih vrednot (Slavič 1911, 4–5). (Matjaž 2019, 145)

7 Nagrado so podeljevali za orientalske študije, za raziskovalno delo v tujini in za izjemne sveto-pisemske razprave.

8 Ponatis 1923, 1925, 1927.

Pripravil je zelo odmevno žepno izdajo nedeljskih in prazničnih evanĝelijev z duhovno razlago, primerno prav za mlade vojake, ki je izšla v treh jezikih v veliki nakladi.⁹

Po prvi svetovni vojni je dr. Slaviča delo na diplomatskem področju začasno nekoliko odmaknilo od njegovega profesorskega in prevajalskega dela. Leta 1918 je postal član slovenskega dela jugoslovanske delegacije na mirovni konferenci v Parizu, kjer je s svojim jezikovnim in etnografskim znanjem odločilno pripomogel, da je bil večji del slovenskega Prekmurja priključen k matični domovini. (Matjaž 2019, 148–150) Takoj po vrnitvi iz Pariza se je vključil v prizadevanje za ustanovitev slovenske univerze, ki je bila tudi po odločnem prizadevanju slovenskih teoloških profesorjev ustanovljena 1. septembra leta 1919. Dr. Aleš Ušeničnik je na prvi seji Univerzitetnega sveta 3. oktobra 1919 predlagal imenovanje prvih štirih profesorjev Teološke fakultete, med njimi tudi dr. Matija Slaviča. Senat Teološke fakultete ga je 27. junija 1921 izvolil za rednega profesorja za biblične vede Stare zaveze. Zaradi svojih vsestranskih znanstvenih in diplomatskih kvalitet je kmalu deloval na vodilnih mestih tako na fakulteti, kjer je bil trikrat izvoljen za dekana, kot na Univerzi, kjer je bil dvakrat rektor in večkrat prorektor.¹⁰

2 Razcvet prevajanja Svetega pisma v narodne jezike

Že v času svoje profesorske službe na bogoslovnem učilišču v Mariboru se je dr. Slavič intenzivno posvečal pripravi svojega največjega strokovnega projekta, to je novega prevoda celotnega Svetega pisma v slovenski jezik. V *Voditelju* je redno objavljaj recenzije temeljnih znanstvenih študij

9 Leta 1916 je knjižica najprej izšla v nemškem jeziku (*Sonn- und Festtagsevangelien mit erklärenden Zusprüchen*, Marburg), naslednje leto pa še v slovenščini (*Nedeljski in prazniški evanĝeliji z razlago in opomini*, Maribor 1917) in madžarščini (*Vasárnapi és ünnepi evangéliumok*, Budapest 1917).

10 V študijskem letu 1924/25 je bil prvič izvoljen za dekana Teološke fakultete. Mandat dekana je opravljal še v študijskih letih 1930/31 in 1937/38, v letu po dekanskem mandatu (1925/26, 1931/32, 1938/39) pa je opravljal službo prodekana. V letu 1932 je bil prvič izvoljen v dvoletni mandat rektorja Univerze ter ponovno v letih 1939/41. Skozi vsa leta druge svetovne vojne (1941–1945) pa je opravljal službo prorektorja Univerze. Obdobje Slavičevega službovanja na Rektoratu je gotovo spadalo med najbolj burna leta slovenske Univerze, ko je njen obstoj nekajkrat visel na nitki. Tudi zaradi njegove izjemne požrtvovalnosti in diplomatskih veščin je Univerza v njegovih dveh mandatih ne samo ohranila svojo neodvisnost, ampak tudi zgradila nekatere nove nujno potrebne institucije. (Matjaž 2019, 152–158)

iz biblične eksegeze, hermenevtike in hebrejskega jezikoslovja. Glavno pozornost je takrat namenil študiju bibličnih virov in hebrejskega jezika. (Matjaž 2019, 146) Leta 1915 je objavil temeljito razpravo *K novi izdaji slovenskega sv. Pisma*, s katero je želel animirati strokovno javnost za sprejem novega prevoda ter predstaviti sodobna načela prevajanja Svetega pisma. Po vsej Evropi je prišlo takrat do pravega razcveta bibličnih znanosti od arheologije, jezikoslovja, eksegeze do teologije.¹¹ Krepitev narodne zavesti je spodbujalo tudi novo kritično prevajanje Svetega pisma v sodobne jezike in Slavič je opozoril, da moramo tudi Slovenci sistematično in strokovno pristopiti k temu projektu. V 19. stoletju so se na Slovenskem za prevajanje ali prepesnjenje Svetega pisma začeli ogrevati tudi pesniki in jezikoslovci. Tako je Simon Gregorčič (1844–1906) prevedel psalme, Jobovo knjigo in Žalostinke, Anton Medved (1869–1910) je prevedel Jeremijeve žalostinke, zelo dejaven na prevajalskem področju pa je bil tudi pesnik in pisatelj Josip Stritar (1836–1923), ki je bil temeljito izobražen tudi v klasičnih jezikih. Prevedel je velik del Nove zaveze in tudi del Stare zaveze, čeprav ni znal hebrejsko. Sodelovala sta tudi France Remec (1846–1917) in Matija Valjavec (1831–1897), jezikoslovec Fran Miklošič (1813–1891) pa je prevode pregledal, o čemer poroča tudi Slavič (1915, 92). Leta 1804 je bila v Londonu ustanovljena Britanska in inozemska biblična družba, ki si je za svoje temeljno poslanstvo zadala podpirati prevajanje Biblije v narodne jezike ter organizirati njeno tiskanje in razširjanje. Svojo enoto je imela tudi na Dunaju. Leta 1815 je ugleden slavist in narodni prenovitelj Jernej Kopitar (1780–1844) Družbi predlagal, da organizira prevajanje Svetega pisma v hrvaščino, srbsščino, bolgarščino in še nekatere balkanske jezike. Leta 1911 je tako v Zagrebu izšel prvi del kritičnega prevoda Svetega pisma Valentina Čebušnika (1874–1916).

Slavič je opozoril, da tudi na Slovenskem potrebujemo nov strokovni prevod Svetega pisma, ki bo upošteval najnovejša arheološka odkritja ter jezikovna in teološka spoznanja. V zadnji katoliški izdaji, t. i. »Wolfovi bibliji« iz leta 1859, ki pa je v tistem času tudi skoraj že pošla, so bile mnoge oblike že zastarele in niso več ustrezale razvoju stroke in slovenskega jezika. (1915, 85) Slavič pohvali Dalmatinovo in Trubarjevo prevajanje Svetega

11 Do razcveta in promocije biblične znanosti pride tudi v Sloveniji, njen velik glasnik in zagovornik je bil tudi dr. Jakob Aleksič, Slavičev kolega in naslednik na fakulteti; glej razpravo *Jakob Aleksič – znanilec pomladi biblične znanosti* (Skralovnik 2019, 29–56).

pisma, saj sta oralna ledino in zelo posrečeno ustvarjala slovenski biblični jezik. Dalmatinov prevod iz leta 1584 ni bil več prevod Vulgate, kakor je to zahteval tridentinski koncil, temveč je nastal na podlagi Lutrovega nemškega prevoda, ki pa je prevajal prvenstveno iz hebrejskega in grškega teksta. Slavič je zelo cenil tudi prvi katoliški prevod Svetega pisma, ki ga je pod Herbersteinovim mentorstvom v letih 1784–1802 izpeljal Jurij Japelj (1744–1807) s sodelavci. Tudi ta prevod je bil sicer pretežno narejen na osnovi Vulgate, vendar pa si je Japelj pri prevajanju pomagal z dvanajstjezično Hutterjevo Biblijo iz leta 1599, ki je vsebovala sirski, hebrejski, grški in latinski biblični tekst s prevodi v nemščino, češčino, italijanščino, španščino, francoščino, angleščino, danščino in poljščino. Poleg tega pa je uporabljal tudi cerkvenoslovanske biblične prevode, npr. Ostroško Biblijo iz leta 1581, ki se opirajo na bogato tradicijo vse do sv. Cirila in Metoda. (Matjaž 2006, 107–109) Slavič je bil zelo navdušen nad jezikovno tradicijo Cirila in Metoda, zato je bil mnenja, da »te zveze nočemo pretrgati, ampak jo gojiti, tem bolj, ko nam bo pristopna kritična izdaja cerkvenoslovanske biblije« (1915, 86). Žal se biblični prevodi svetih bratov v starocerkveno slovanščino niso ohranili, ker zaradi političnih razmer rokopisi niso bili niti enkrat v celoti prepisani in so se ohranili le krajši fragmenti. A strokovnjaki so prepričani, da je ustno izročilo njunih prevodov pripomoglo v 13. in 14. stoletju k naglemu razvoju češkega književnega jezika. (Krašovec 2013, 125)

V nadaljevanju razprave se Slavič večkrat sklicuje na prevode celovškega biblicista p. Placida Javornika (1803–1864), ki je prevajal Sveto pismo po naročilu škofa Slomška (1800–1864). Tudi on je prevajal na podlagi latinske Vulgate, uporabljal pa je tudi takrat najsodobnejšo nemško kritično izdajo Svetega pisma teologa in orientalista Josepha Franza Alliolija (1793–1873). (Matjaž 2011, 867–872) Zaradi ekonomskih težav, ki so preprečile nadaljevanje prevajanja po zastavljenem načrtu, je škof Slomšek projekt skupaj z opravljenim delom predal ljubljanskemu kanoniku Juriju Volcu (1805–1885), ki je s sodelavci na podlagi Vulgate in nemških prevodov popravil, poenotil in dopolnil Javornikov prevod. V jezikovnem pogledu je drugi celotni katoliški prevod Svetega pisma, ki je izšel v letih 1856–1859 v šestih knjigah in se imenuje po pobudniku in podporniku škofu Wolfu, precej boljši kakor Japljev. Na podlagi Wolfove biblije in Vulgate je začel leta 1894 vsestransko izobraženi duhovnik Frančišek Lampe (1859–1900) izdajati *Zgodbe Svetega pisma* (1894–1912), ki so postale takrat – tudi zaradi

ilustracij in preprostih razlag – daleč najbolj razširjena in priljubljena izdaja Svetega pisma. Prevod je dopolnjeval in razlagal tudi s pomočjo hebrejskega in grškega besedila, določene stare formulacije pa, ki so se že uveljavile, čeprav so bile bolj prosto prevedene, je ohranil. Na ta način je ustvaril zelo berljivo in splošno razumljivo biblično besedilo.

Zanimivo pa je, da Slavič v svoji razpravi iz leta 1915 samo bežno omeni češkega publicista, teologa in prevajalca Svetega pisma Antona Chraska (1868–1953), ki je v letih od 1896 do 1922 zelo odmevno deloval med slovenskimi protestanti. Bil je dobro izobražen v klasičnih jezikih in navdušen nad slovanstvom. Zavzemal se je za ustanovitev slovenske Protestantske cerkve, a je pri tem doživljal velik odpor večinskih nemško govorečih protestantov v Ljubljani. (Brkič 2014) Ker nad Stritarjevimi biblični prevodi, ki so jih tedaj uporabljali protestanti, ni bilo pravega navdušenja, je Chraska na povabilo Britanske biblične družbe začel leta 1904 prevajati celotno Sveto pismo v slovenščino ne več na podlagi Vulgate, temveč na podlagi kritičnih izdaj grškega in hebrejskega izvornika. Ob pomoči slovenskih sodelavcev jezikoslovcov Frana Govekarja, Antona Mikuša in Milana Jakliča je delo dokončal leta 1914. Prevod je zelo natančen in ima veliko izvornih slovenskih izrazov. Najverjetneje Slavič v času priprave svoje študije o slovenskih prevodih, ki je izšla leta 1915, Chraskovega prevoda v končni obliki še ni dobro poznal. Vsekakor pa najdemo v prevodu prvih šestih knjig Svetega pisma, ki je izšel leta 1939, veliko podobnih rešitev, kot jih je opaziti tudi pri Chraski.¹² Kljub svoji starinski patini Chraskova Biblija še danes ni izgubila veljave in je pomembna referenca tudi sodobnim prevajalcem Svetega pisma in jezikoslovcem.

3 O načelih prevajanja Svetega pisma

V razpravi *K novi izdaji slovenskega sv. Pisma* nakaže Slavič »obča načela« za prevajanje Svetega pisma, ki so bila dotlej v veljavi v Katoliški cerkvi. Kot prvo načelo za katoliške prevajalce je takrat veljalo, da se Sveto pismo za javno uporabo prevaja samo po Vulgati. (1915, 86) To načelo je leta 1546 postavil tridentinski koncil kot odgovor na reformacijsko gibanje,

¹² Glej v nadaljevanju.

ki je močno pospešilo prevajanje Svetega pisma v žive jezike. Ker je obstajalo veliko število bibličnih tekstov – izvornikov in prevodov različnega izvora in kakovosti – je koncil na podlagi juridične presoje izmed vseh latinskih prevodov določil Vulgato za avtentično besedilo, ki se edino lahko uporablja v uradnem javnem življenju Cerkve (EB 61). Latinskih prevodov je namreč nastalo samo v stoletju pred koncilom (1450–1522) čez sto. Kljub skrbnosti prepisovalcev in prevajalcev je skozi stoletja prihajalo tudi do določenih razlik med različnimi viri in prevodi, zato je bilo nujno različne vire natančno primerjati med seboj ter na podlagi različnih kriterijev določiti izvirnejšo besedilo.¹³ Tridentinski koncil je v ospredje postavil juridični kriterij, to je rabo besedil v najstarejših Cerkvah, ni pa se opredeljeval glede hebrejskih, aramejskih in grških izvornikov in drugih prevodov, ki jih je Cerkev vedno imela za avtentična izvirna besedila. (Slavič 1943, 65) Cerkvni zbor tudi ni trdil, da je Vulgata brez napak, zato naroča, naj se besedilo raziskuje in primerja z drugimi izvirnimi bibličnimi teksti, da se pride do čim bolj čistega pomena (EB 63). Leta 1943 je papež Pij XII. izdal slovito biblično encikliko *Divino Afflante Spiritu* (*Po navdihu Božjega Duha*), ki dekret tridentinskega koncila o pomenu Vulgate še dodatno pojasnjuje:

In če je tridentinski zbor hotel, da bodi Vulgata tisti latinski prevod, »ki naj ga vsi uporabljajo kot avtentičnega,« to, kakor vsakdo ve, zadeva samo latinsko Cerkev in javno uporabo Svetega pisma v tej Cerkvi, nikakor pa s tem ne zmanjšuje, o tem ni dvoma, veljave in moči izvornih tekstov. Tedaj namreč ni šlo za izvirne tekste, ampak za latinske prevode, ki so v oni dobi krožili med ljudmi. Cerkvni zbor je upravičeno določil, da gre med temi prevodi prednost tistemu, ki »ga je Cerkev z dolgotrajno rabo toliko stoletij odobrila.« Cerkvni zbor torej te odlične veljave, ali kakor jo navadno imenujejo, avtentičnosti Vulgati ni priznal predvsem iz kritičnih razlogov, ampak bolj zaradi tega, ker so jo Cerkve toliko stoletij zakonito uporabljale. Ta uporaba dokazuje, da je Vulgata, kakor jo je razumela in jo razume Cerkev, v stvareh vere in nravi prosta vsake zmote, in

13 Kanonično svetopisemsko besedilo je rezultat dolgotrajnega literarnega procesa. Še posebej v času vzpostavljanja masoretskega hebrejskega besedila (med letoma 750 in 1000 po Kr.), ko so judovski učenjaki določili pravopisna pravila in izgovarjavo, je v tekstih nastalo veliko napak in sprememb, ki jih je bilo mogoče odkriti zgolj s temeljito tekstnokritično primerjavo virov in prevodov (Krašovec 2013, 120–124).

sicer tako, da se sme, kot izpričuje in potrjuje Cerkev sama, v javnih razgovorih, predavanjih in pridigah navajati, ne da bi bila nevarnost za zmoto. Taka avtentičnost torej prvenstveno ni kritična, ampak juridična. Zategadelj ta veljava Vulgate v stvareh, ki se tičejo nauka, nikakor ne prepoveduje – marveč danes skoraj zahteva – da se ta nauk dokazuje in potrjuje z izvirnimi teksti in da se razlagalec ob vsaki priliki zateka k istim tekstom, ker se po njih povsod vedno bolj odpira in pojasnjuje pravi pomen Svetega pisma. (DAS I, 3)

Praktično je to pomenilo, da je latinska Vulgata veljala sicer še vedno za uradni cerkveni prevod Svetega pisma, študij in prevajanje Svetega pisma pa je temeljilo na izvirnih svetopisemskih jezikih. Na podlagi tega učenja postavi Slavič drugo splošno načelo prevajanja Svetega pisma, da se je namreč pri prevajanju treba vedno ozirati tudi na hebrejski in grški tekst ter tudi na druge stare prevode, npr. koptske, aramejske, sirske, arabske ali staroslovanske, da bi se lahko ujela čim bolj avtentična misel Vulgate. (1915, 86) Tudi to načelo je spodbujal že tridentinski koncil, ki ga navaja omenjena enciklika:

Odlok tridentinskega cerkvenega zbora celo tega ne prepoveduje, da bi se vernikom v uporabo, duhovno korist in lažje umevanje božje besede prirejali prevodi v žive jezike, in to tudi po izvirnih tekstih; in to se je, kakor Nam je znano, z odobritvijo cerkvene oblasti že marsikje zgodilo in je hvale vredno. (DAS I, 4)

Tega načela so se bolj ali manj držali vsi trije zadnji katoliški prevajalci Svetega pisma, na katere se Slavič tudi najpogosteje sklicuje, to so Japelj (1784), Volc (1857) in Lampe (1894). Slavič želi biti pri upoštevanju hebrejskih virov še doslednejši, za kar ima vse pogoje, saj je bil temeljito izobražen v semitskih jezikih in hermenevtiki. Vendar daje v svojih prvih poskusih prevoda Stare zaveze očitno prednost Vulgati pred hebrejskim izvirnikom.

Tretje načelo, ki ga Slavič omenja v svoji razpravi, je skrb za jasno in natančno izražanje v slovenskem jeziku. Ker se ljudski jezik razvija, je treba vedno znova preverjati točnost prevodnih oblik, da se ne izgubi noben »atom božje besede« (1915, 87), ki ga ohranja izvirnik. Temu načelu pridruži Slavič takoj še četrto, ki narekuje skrb za kontinuiteto slovenskih prevodov

Svetega pisma. »Kar je v tej obliki dobrega in lepega in odgovarja razvoju našega jezika, to ohranimo! Kar je pri tem pomanjkljivega in nepopolnega, to naredimo boljše in popolnejše!« (1915, 86) Skrbi za lepoto in razvoj slovenskega jezika se je vedno zelo intenzivno posvečal, ne samo zaradi izostrenega čuta za jezike, ampak tudi zaradi svojega globokega domoljubja. Še posebej primerjava s Chraskovim prevodom, ki je nastajal le nekaj let pred njegovim, kaže na velik razvoj slovenskega jezika v Slavičevem prevodu. Tako postavlja svojilne zaimke pred odnosnico, in ne za njo, kakor to dela še Chraska, npr. »Človek je imenoval svojo ženo Eva« (SLA 1 Mz 3,20); »In Adam je dal ime ženi svoji Eva« (CHR); 1 Mz 4,1.17.25; 6,12; 11,31; 12,19; 16,5; 17,26; 27,1 idr.; prav tako prilastke, npr. »Nunov sin Jozue« (SLA 5 Mz 1,38); »Jozue, sin Nunov« (CHR); 1 Mz 29,12; 5 Mz 3,14 idr. V duhu slovenskega jezika je Slavič večinoma izpuščal veznik in (heb. *vav*) na začetku stavka ter dajal prednost glagolskim oblikam pred samostalniškim, tako da je njegov jezik tekoč in slovnično pravilen. Motijo ga tu in tam le nekateri hrvatizmi, npr. »rabota« za »tlako« (2 Mz 5,4.5; 5 Mz 26,6), »brašno« za »moko« (2 Mz 12,39) ali germanizmi, npr. »šinjak« za »tilnik« (2 Mz 13,13; 34,20; 5 Mz 21,4). Vsekakor pa ni mogoče spregledati številnih izboljšav v primerjavi s prejšnjimi prevodi tako v stvarnem kot v jezikovnem pogledu. (Rozman 1997, 52–54) Z veliko skrbnostjo je zbiral slovanske in še posebej slovenske prevode ter jih natančno primerjal med seboj in vrednotil. Tako je lahko argumentirano presojal prevodne odvisnosti in izboljšave vseh slovenskih protestantskih in katoliških prevodov od Dalmatina naprej, to je od leta 1584 do 1912, ter gradil na njihovih rešitvah. (1915, 90–94)

Zdi se, da je bilo za Slavičevo prevajanje Svetega pisma prelomno leto 1922, ki ga je preživel na študijskem izpopolnjevanju na slovitem Bibličnem inštitutu v Rimu. Inštitut je leta 1909 ustanovil papež Pij X. kot centralno katoliško ustanovo za preučevanje Svetega pisma. Čeprav je v Cerkvi uradno za osnovno podlago prevajanja Svetega pisma v žive jezike še vedno veljala Vulgata, je bilo temeljno poslanstvo inštituta prav študij bibličnih virov in jezikov ter kulture okolja, v katerem je nastajalo Sveto pismo. Slavič je lahko tam temeljito izpopolnil svoje znanje biblične hermenevtike in prevajanja ter se tako usposobil za suvereno prevajanje Svetega pisma iz semitskih in grških izvornikov.

Med tem časom pa je na Slovenskem nastopila zelo velika potreba po novem katoliškem prevodu Svetega pisma. Konstitucija lavantinske

sinode je tako že leta 1903 naročila, naj se pripravi nov in priročen prevod. Prevoda se je najprej lotil profesor Nove zaveze na mariborskem bogoslovnem učilišču Jožef Zidanšek (1858–1930) in leta 1918 je pri tiskarni sv. Cirila v Mariboru izšel prvi del z naslovom *Novi Zakon. Prvi del: Sv. evangeliji in Dejanja apostolov*. Prevajal je še po Vulgati, pri čemer se izrecno sklicuje na tridentinski cerkveni zbor.¹⁴ Njegov prevod je v jezikovnem pogledu pomenil veliko izboljšavo glede na Wolfovo ali Chraskovo Sveto pismo, saj je uvedel pravilne slovenske oblike imen (npr. Matej in Luka, namesto Matevž in Lukež), izboljšal je glagolske tvorbe in stavčno sosledje. (Rozman 1990, 437) Kljub temu je bil njegov prevod deležen tudi precej negativnih kritik, zato je drugi del žal ostal v rokopisu. Nekoliko kasneje je začel po naročilu ljubljanskega škofa Jegliča prevajati Novo zavezo Slavičev ljubljanski kolega, profesor dr. Andrej Snoj (1886–1962). Ob pomoči klasičnega filologa dr. Frančiška Jereja in jezikoslovca dr. Gregorija Pečjaka je leta 1925 pripravil prvi del Nove zaveze z naslovom *Sveto pismo Novega zakona. Prvi del: Evangeliji in Apostolska dela*. V daljšem splošnem uvodu (*O svetem pismu*, V–IX) je Snoj predstavil značilnosti prevoda in načela prevajanja Svetega pisma, ki so v resnici dopolnjena načela dr. Slaviča. Prevajali so po grškem izvirniku,¹⁵ kar je bilo za tisti čas pogumno dejanje, ker je Vulgata še vedno veljala za normativno podlago vseh prevodov v Katoliški cerkvi. Za prvo načelo velja, da je treba doseči čim večjo skladnost prevoda »z izvirnim božjimi besedami« (VII). Temelj za prevod je tisto grško besedilo, ki ima najvišje soglasje najboljših grških rokopisov, pri nejasnih mestih pa je treba upoštevati Vulgato, »ki se je po znanstvenih raziskovanjih izkazala za najvažnejšo pričo izvirnega besedila« (VI). V resnici je že okrožnica papeža Leona XIII. *Providentissimus Deus* (1893) predvidela možnost preverjanja tistih mest, ki so tudi v Vulgati manj jasna, v grških izvirnikih. Dopolnijo tudi tretje in četrto Slavičevo načelo prevajanja, ki zahteva čim lepše in jasno izražanje v slovenskem jeziku ter skrbno upoštevanje kontinuitete slovenskega prevajanja. Sicer zapišejo, da »nas od izvirnika ne sme oddaljevati ozir na dosedanji prevod, ki nam je že v posluhu«, vendar v nadaljevanju dodajo, da se nikakor

14 »Obenem je zbor potrdil izmed raznih prevodov latinsko prestavo, ki je bila udomačena in splošno znana pod imenom Vulgata, ter jo je odobril in priznal za autentno ali pravo in pristno prestavo izvirne božje besede. Te določbe je iznova in v vsem obsegu potrdil Vatikanski koncil.« (VI)

15 Za to odločitev so navedli tudi naslednji razlog: »Ako bi prevajali Vulgato, ki je sicer najboljši latinski prevod, bi se že drugič oddaljevali od izvirne besede, zakaj vsak prevod se zaradi različnosti jezika nujno nekoliko oddalji od svojega izvirnika.« (VI)

ne sme podirati to, »kar je narodu že dobro podano [...] in kar je po obliki dovršeno in z gršim izvirnikom dovolj skladno« (VII). Posebej pozorni so bili pri prevajanju lastnih imen, ki morajo ohraniti udomačeno obliko. »Ker so udomačena po Vulgati, jih je treba oblikovati po Vulgati.« (VII) Pri tem pa so poskrbeli za večjo doslednost pri prevajanju. Opozorili so tudi na težavo dobeseidnega prevajanja. Predvsem je treba čim popolneje zajeti misel in hkrati ohraniti svojskost in lepoto narodnega jezika. »To važno pravilo je utemeljeno v vsebini pojmov, ki je zaradi različnega razvoja narodov često različna.« (VIII)

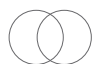
Iz tega pregleda načel prevajanja Svetega pisma lahko povzamemo, da so bila za razvoj biblicistike prva desetletja dvajsetega stoletja izredno rodovitna. Postavljena so bila načela, ki tudi danes v ničemer niso izgubila veljave. Pri tem pa se lahko dosežki slovenskih biblicistov z dr. Slavičem na čelu enakovredno primerjajo z najrazvitejšimi evropskimi narodi. V nadaljevanju bomo predstavili nekaj izbranih primerov Slavičevega prevajanja, ki predstavljajo in potrjujejo njegova načela prevajanja Svetega pisma.

4 Prevajanje lastnih imen (2 Mz 15,22)

Slavič je že na začetku namenil veliko pozornosti prevodu lastnih imen. Zdi se, da je že takoj zaslutil, da se v prenašanju in prevajanju oblik svetopisemskih lastnih imen odražajo pomembni tokovi kulturnega in jezikovnega razvoja.¹⁶ V razpravi iz leta 1915 primerja prevode imena Mojzes v latinskih, slovanskih in nemških prevodih ter jezikovno in etimološko utemeljuje posamezne oblike. (1915, 87–95)¹⁷ Na primeru prevoda 2 Mz 15,22 predstavi

16 Krašovec v eni svojih najpomembnejših raziskav označi osebna in krajevna svetopisemska imena za »najočitnejša jezikovna in kulturna pričevanja o tem, da je Sveto pismo postalo glavni vir evropske civilizacije in pozneje svetovnih kultur«. Svetopisemske oblike lastnih imen so »v procesu preoblikovanja fonetičnih in semantičnih potez v skladu s preoblikovalnimi pravili med hebrejskim, aramejskim, grškim, latinskim in drugimi evropskimi jeziki« postale pomembna priča razvoja skupne evropske kulture. (2007, 17)

17 Da je imel Slavič temeljit pregled tudi nad slovanskimi prevodi in izdajami Svetega pisma, potrjuje tudi njegova sklepna sinteza glede oblike imena Mojzes: »Vzhodni Slovani imajo Mojsej, torej j v sredini in slovansko končnico j po grško-cerkvenoslovanski tradiciji, zahodni Slovani pa isti j v sredini in grško-latinsko končnico s po grško-latinski tradiciji [...] Severni zahodni Slovani imajo pri pisavi Mojzesevega imena poponoma enak razvoj kakor Slovenci [...] Tudi pri prekmurskih Slovencih se je za nekaj časa oziroma v nekatere izdaje zanesla oblika brez y ali j [...] a so se te nove oblike zopet otresli.« (1915, 94–95)

vpliv, ki so ga na prevajanje imele različne prevodne podlage. Vulgata in tudi starolatinski prevodi imajo obliko imena Moyes, le izjemoma tudi Moses.

VUL Tulit autem Moyses Israël de mari Rubro, et egressi sunt in desertum Sur: ambulaveruntque tribus diebus per solitudinem, et non inveniebant aquam.

Ker so bili katoliški prevodi narejeni po Vulgati, so bila imena večinoma latinizirana oziroma grecizirana. Tako imata tudi JAP, WLF in SLA obliko Mojzes.

SLA (1939) = MAR (1959) Tedaj je Mojzes vzdignil Izraela od Rdečega morja in odšli so v puščavo Sur; hodili so tri dni po puščavi in niso našli vode.

SLA (1915) Mojzes pa je vzdignil Izraelce od Rdečega morja, in so odšli v puščavo Sur in so hodili tri dni po puščavi in niso našli vode.

WLF (1856) Tedej je vzdignil Mojzes Izraelce od rudečiga morja, in so šli v pušavo Sur; in hodili so tri dni po pušavi in niso našli vode.

JAP (1784) Mójses pak je Israela is tige rudezhiga morjá vùn špelal, inu ony so v' Pufshavo Sur vùn prifhli: inu so try dny po pufshavi okuli hodili, inu nifo vode neshli.

Tudi nemške katoliške biblije, ki so nastale pred Lutrom, imajo obliko Moyses. Od Lutra naprej, ki je prevajal po hebrejskem izvirniku, pa ima večina protestantskih biblij oblike imen brez y ali j v Mojzesovem imenu. Zaradi vedno večjega vpliva Lutrovega prevoda so sčasoma tudi katoliške nemške biblije prevzele obliko Moses.

DAL (1584) Inu Moses je pustil Israelfke otroke pojti od erdezhiga Morja, inu so vunkaj šhli v'Pufzhavo Sur, inu so try dny hodili v' Pufzhavi, de néfo Vodé nashli.

Tako prevede tudi DAL, ne pa Trubar, ki uporablja obliko Moyses. Najnovejše primerjave prevodov so jasno pokazale, da je bil Trubarjev primarni vir Lutrov prevod (Krašovec 2013, 129), vsekakor pa je posegal

tudi po Vulgati ter grško-latinski izdaji Erazma Roterdamskega, da je lahko tako bolje zadel slovenski pomen in oblike. (Matjaž 2009, 346–348) CHR je bil v odnosu do Lutra bolj samostojen in je bolj dosledno uporabljal hebrejski izvirnik. Čeprav je prevajal biblijo za slovenske protestantske skupnosti, se je pri prevajanju imen držal latiniziranih oblik po Vulgati, ki so bile v slovenskem jeziku že uveljavljene.

CHR (1914) *In Mojzes ukaže, da odrine Izrael od Rdečega morja, in šli so v puščavo Sursko. In potujoč tri dni po puščavi, niso naši vode.*

JAV (1848) *Moses je potem Israela od Redečega morja speljal, ter so prišli v Šursko puščavo, in so tri dni po puščavi hodili, pa niso vode najdlj.*

Tudi v katoliškem prevajanju se je v devetnajstem stoletju pojavljala tendenca, da bi imena spet čim bolj približali hebrejskemu izvirniku. Pri tem Slavič zagovarja takrat že uveljavljeno načelo, da naj imena ohranjajo obliko, ki je pri narodu že udomačena. Slavič ugotavlja, da sta v času od 1612 do 1912 od tega v posameznih primerih odstopala le dva katoliška prevoda, to sta bila prevoda Matevža Ravnikarja v letih 1815–1817 in prevod celovškega bibličista p. Placida Javornika v letih 1848–1854. Javornik, ki je prevajal Sveto pismo po Slomškovem naročilu, je imel za svoj čas izredno napredna stališča. Prevajal je po hebrejskem izvirniku, uporabljal pa je tudi Vulgato. (Matjaž 2011, 874)¹⁸ Kritiziral je preveliko latiniziranje imen in zagovarjal stališče, da se je treba bolj zvesto držati hebrejskega izvirnika. Ni pa pri tem vztrajal za vsako ceno, če so se latinizirana imena že dobro udomačila.¹⁹ Šel je še korak dlje in je v opombah zelo obširno razlagal tudi geografske značilnosti svetopisemskih dežel, zgodovinske okoliščine,

18 Trditev, da je Slavič »prvi od katoličanov na Slovenskem, ki je prevajal Sveto pismo Stare zaveze po izvirniku« (Rozman 1997, 44), bi nujno potrebovala dopolnitev. Javornik svojega prevoda zaradi znanih okoliščin ni dokončal, imel pa je jasen namen pripraviti znanstvenokritični prevod na podlagi hebrejskega izvirnika.

19 V *Predgovoru*, ki je bil natisnjen v izdaji leta 1848, piše: »Sklenil sim bil od konca, lastna imena sveto-pisemskih oseb, dežela, rek in družih reči popolnoma tako, kakor se v Hebrejskim bero, obderžati in pisati; zakaj meni se kar prav ne zdi, da se v naši Vulgati lastne imena večidel tako odstopno od Hebrejskih berejo. Da bi prostiga bravca s temi zanj novimi imeni ne motil, sim si premislil, ter sim pri navadnih imenih ostal; vender sim vselej, kader se je kako lastno ime pervikrat bralo, med vejice zraven postavil ime, kakor se v izvirnim spisu bere. Včasih sim pa tudi kar pravo Hebrejsko ime perderžal, če ni bilo zlo različno od navadniga.« (V)

v katerih so teksti nastajali, judovske običaje ter običaje sosednjih ljudstev. Odprl je vprašanje avtorstva svetih spisov, obstoja različnih virov, ustnega in pisnega izročila. Zaradi vsega tega je bil komentar k prevodom vedno bolj obsežen, in tako so založniki po prevodu in izdaji Tretje Mojzesove knjige prekinili sodelovanje z njim in s Slomškom, prevajanje pa je v Ljubljani nadaljeval Wolfov krog prevajalcev. (Matjaž 2011, 876–878) Slavič se je strinjal z Javornikovim principom slovenjenja svetopisemskih lastnih imen. Načeloma je namreč tudi on hotel vrniti hebrejsko obliko imen, vendar pri tem ni pretiraval. Imena, ki so bila že zelo uveljavljena, je samo delno prilagodil ali pa celo ostal pri latinski varianti (npr. Mojzes, Jezus, Jeruzalem). Poleg tega pa je bil Slavič tudi prepričan, da načelo »hebraica veritas« ne velja vedno, ker ima lahko tu in tam tudi Vulgata starejšo in bolj pristno obliko kakor hebrejski masoretski tekst. (1915, 93) Vulgato je v vsem času svojega prevajanja visoko cenil in jo redno uporabljal kot zanesljivo pričo izvirnika.²⁰ To je očitno tudi pri prevajanju hebrejskega veznika *vav*, kjer je najprej zagovarjal dosledno interpretacijo po Vulgati (*Mojzes pa je vzdignil Izraelce*, 1915), kar je kasneje sicer nekoliko omilil (*Tedaj je Mojzes vzdignil Izraela*, 1939) in nasprotoval Javornikovemu prevodu (*Moses je potem Israela od Redečega morja speljal*, 1848), ki je bil narejen po hebrejskemu originalu.²¹ Podobno utemelji zapis lastnega imena Šūr, ki ga Javornik piše po masoretskem tekstu, kar se mu tudi iz etimološkega stališča zdi pravilno, sam pa se vseeno odloči za obliko *Sur*, ker jo tako pišejo Vulgata, LXX ter cerkvenoslovanski in slovenski prevodi. (1915, 97)

5 Prevajanje desete Božje zapovedi (2 Mz 20,17)

20 V *Uvodu v Knjigo psalmov* (v: *Sveto pismo Stare zaveze. Drugi del*, Maribor 1959) je zapisal: »Papež Pij XII. je naročil papeškemu bibličnemu zavodu v Rimu, naj prevede na novo psalterij v latinščino iz kolikor mogoče izboljšanega hebrejskega teksta. Izvirni hebrejski tekst se namreč v teku stoletij ni ohranil brez napak. Profesorji bibličnega zavoda v Rimu so ga za svoj prevod popravili z uporabo kritične metode, da bi dosegli tekst, ki bi bil kar moč podoben izvirniku, ter tako popravljenega prevedli v latinščino. Slovenski prevod psalmov iz navadnega kritičnega hebrejskega teksta je bil skoro že narejen. Ko pa je Pij XII. 24. marca 1945 izdal novi latinski psalterij bibličnega zavoda v Rimu, je bil ta slovenski psalterij preveden iz novega latinskega psalterija, ker ima doslej najboljši hebrejski tekst za podlago.« (317)

21 »Vulgatin *autem* je v hebrejskem *vav* copulativum, ki ima res različne pomene, kakor in, pa, tedaj, potem, tudi, namreč. Zakaj se odločimo za *pa*? LXX prestavlja ta *vav* copulativum z *dē*, cerkvenoslovanska biblija z *že*, Vulgata z *autem*. Najbolj pravilen je tedaj *pa*, kakor imata že Japelj in Lampe. Če vsak prestavljalec v takih slučajih prosto prestavlja, ni enakosti in ni doslednosti. Javornikov *potem* in Volčev *tedaj* iz tega vzroka odklanjamo. Dalmatin in Klančnik se oklepata dobesedno hebrejskega teksta; mi pa prestavljamo Vulgato, zato volimo izraz, ki najbolj odgovarja Vulgatinemu izrazu, obenem pa grškemu in cerkvenoslovanskemu.« (1915, 96)

Slavičeva prevajalska načela bomo preverili še na primeru dekaloga, natančneje desete Božje zapovedi, v kateri se dvakrat pojavi »(ne) želi«. ²² Izbire besedila ne narekuje le dejstvo, da gre za eno najbolj znanih, pomembnih in udomačenih svetopisemskih besedil, temveč tudi to, da je deseta Božja zapoved gordijski vozec tako antičnega kot modernega raziskovanja Svetega pisma (Skralovnik 2015, 1). Ali »ne želi« prepoveduje le željo po tem, kar ni naše? Ali je prepoved bolj konkretna in prepoveduje dejanja prilastitve poželenega? Kaj drugega? Kakšna prevodna rešitev je primerna?

V 2 Mz 20,17 (5 Mz 5,21) najdemo glagolsko obliko korena *hmd*, ki v hebrejskem miselnem svetu ne označuje le želje, temveč poželenje, natančneje polakomnjenje objekta poželenja (pohlep). To pomeni, vsaj v izvirnem kontekstu, da zapoved ne prepoveduje niti želje niti točno določenega dejanja prilastitve (prekrška), temveč namero po prilastitvi, ki je v biblični misli nerazdružljivo povezana z dejanjem (udejanjanjem poželenja) (Skralovnik 2017, 273–284; 2016a, 89–99; 2016b, 13–25). Slovenski prevajalci od Dalmatina do danes so nikalno glagolsko obliko korena *hmd* v 2 Mz 20,17 prevajali kot »ne želi«. Posebno omembo zasluži Chraska (1914), ki naredi izjemo in prevede »ne poželi«:

Ne poželi hiše bližnjega svojega, ne poželi žene bližnjega svojega, ne hlapca njegovega, ne deklice njegove, ne vola, ne osla njegovega, ne ničesar, kar je bližnjega tvojega.

Ali je Chraska s prevodom »ne poželi« resnično izviren, težko sodimo, saj se je morda zgledoval po Slomšku. V pridigi z naslovom *Tri pregrehe sedanjih dnij* beremo: »Tretja krivica se zdaj po svetu godi, ker toliko ljudij po tujem blagu, po lastnini bližnjega poželjuje, in si marsikdo svoji, kar ni njegovega. – Deseta božja zapoved pravi: ‘Ne poželi tujega (ljudskega) blaga, kar je Bog bližnjemu dal.’« (44) ²³ Slomšek je v svojih pridigah sicer pogosto navajal svetopisemske citate, vendar je te parafraziral

²² V mislih imamo deseto Božjo zapoved po judovskem štetju, kjer celotna vrstica 2 Mz 20,17 predstavlja eno zapoved. Po katoliškem štetju vrstica 2 Mz 20,17 predstavlja dve ločeni zapovedi, deveto in deseto.

²³ Gl. *Ant. Mart. Slomškega Pastirski listi* (1890) (zbral in uredil Mihael Lendovšek). Vir: <http://www.dlib.si/results/?query=%27keywords%3dslom%C5%A1ek+lendov%C5%A1ek%27&pageSize=25> (pridobljeno 23. 7. 2014).

(»ad sensum«) z namenom, da je izpostavil ali podčrtal določeno sporočilo, nauk.

Kot omenjeno, vsi drugi prevajalci sledijo Dalmatinovem prevodu »Ti némafh sheléti«. V SSP3,²⁴ v zadnjem uradnem (katoliškem) prevodu, nekaj več kot štiri stoletja kasneje tako še vedno beremo »Ne želi«. To velja tudi za Matijo Slaviča, ki najprej leta 1939 (*Pet Mojzesovih knjig in Jozuetova knjiga*) in kasneje v MAR 2 Mz 20,17 prevede, kot sledi:

1939: Ne želi hiše svojega bližnjega; ne želi žene svojega bližnjega ne hlapca ne dekle ne vola ne osla in ničesar, kar je tvojega bližnjega!

1959: Ne želi hiše svojega bližnjega; ne želi žene svojega bližnjega, ne hlapca ne dekle ne vola ne osla in ničesar, kar je tvojega bližnjega!

Prevoda sta identična, z izjemo dodane vejice leta 1959. Slavič sledi »Dalmatinovi« tradiciji.²⁵ Chraskov »Ne poželi« je brez dvoma poznal, vendar se ni odločil za odstopanje, temveč je sledil kontinuiteti slovenskih prevodov. Višje smo brali, da je tretje pomembno načelo prevajanja po Slaviču prav skrb za kontinuiteto slovenskega prevoda Svetega pisma. Slavič je menil, da mora vsak prevajalec upoštevati Dalmatina in Trubarja, ki sta oralna ledino in ustvarila slovenski biblični jezik. Slavič je zelo cenil tudi prvi katoliški prevod Svetega pisma, to je Japljev prevod (1744–1807). V vseh treh oz. dveh omenjenih prevodih (Trubar Stare zaveze, z izjemo Psalmov, ni prevajal) beremo »némafh sheléti« (DAL) in »nimafh sheléti« (JAP).

Če želimo z večjo gotovostjo odgovoriti na vprašanje, zakaj je Slavič uporabil tradicionalni prevod »Ne želi« namesto natančnejšega »Ne poželi« (Chraska, Slomšek), moramo pogledati še preostala mesta v Svetem pismu,

24 Prevod SPJ še ni zaključen in revidiran, zato ga ne vključujemo. V nerevidirani verziji prevoda Peteroknjžja (2014) je enako »ne želi« (2 Mz 20,17).

25 Podobno velja za različico desete Božje zapovedi v 5 Mz 5,21. Tukaj imamo dva različna korena, *hmd* in '*wh*, ki ju Slavič poenoti na »(ne) želi«. Tako imajo tudi DAL, JAP in WLF. Ponovno šele Chraska *hmd* prevede kot »(ne) poželi«, '*wh* pa kot »ne hrepeni«. SSP ima »ne želi / ne bodi pohlepen«.

kjer se pojavi omenjeni koren v glagolski obliki. Pregled bo reprezentativne narave, omejili se bomo na prvih šest knjig Stare zaveze, kar je obseg Slavičevega prvega prevoda (1939, *Pet Mojzesovih knjig in Jozuetova knjiga*). Ta mesta so: Joz 7,21; 5 Mz 7,25; 2 Mz 34,24; 1 Mz 3,6 in 1 Mz 2,9.

5.1 Joz 7,21

Slavič Joz 7,21 prevede, kot sledi:

1939 = MAR 1959: Videl sem med plenom lep plašč iz Senaara, dve sto srebrnih seklov in zlat jezik, petdeset seklov težak. Tega sem se polakomnil in sem to vzel.

Opazimo lahko, da Slavič v Joz 7,21 glagolsko obliko korena *hmd* prevede »polakomniti«. Zanimivo je opažanje, da je prvi ta glagol uporabil Dalmatin leta 1584: »tiga fim fe jeft polakomnil, inu finm jeft je vsel«. Po Dalmatinu v slovenskih prevodih tega izraza ne najdemo več, prvi ga po več kot treh stoletjih uporabi leta 1914 Chraska, nato pa 1939 Slavič. Glede na analizirano deseto Božjo zapoved v 2 Mz 20,17, kjer je jasno razvidno, da je Slavič sledil kontinuiteti slovenskih prevodov, še posebej Dalmatinu, pri tem pa zavestno ni upošteval Chraskove prevodne rešitve, se zdi mogoče, da je tudi v primeru Joz 7,21 sledil Dalmatinu. Toda ta sklep se nanaša le na izraz »polakomniti«; če presojamo celotno vrstico, odvisnost od Chrasko ni izključena.

5.2 5 Mz 7,25

Slavič prevede, kot sledi:

1939 = MAR 1959: Podobe njihovih bogov sežgite v ognju; ne želi srebra in zlata na njih in si ga ne jemlji, da s tem ne prideš v past; kajti to je gnusoba za Gospoda, tvojega Boga!

Glagolska oblika korena *hmd* je prevedena kot »(ne) želi«. Oblika korena je v imperfektu kala v drugi osebi ednine moškega spola in je identična zapisu v dekalogu v 2 Mz 20,17 (*lō taḥ-mōd*). S tega vidika je razumljivo, da je Slavič uporabil enako prevodno rešitev kot v 2 Mz 20,17, torej »ne želi«.

Toda natančnejšo prevodno rešitev imata Chraska (1914, »ne poželi«) in pred njim Japelj (1784–1802, »nimafh posheléti«). V ozadju 5 Mz 7,25 lahko opazimo svarilo pred »Ahanovim grehom« (Joz 7,21), grehom človeka, ki je podlegel skušnjavi privlačnosti zakletih predmetov in se jih polastil. Dinamiko poželjenja, podobno kot v Joz 7,21, sprožata vizualni vtis ter vrednost srebra in zlata. Posebna omemba zlata in srebra poleg splošne zapovedi uničenja malikov (5 Mz 7,25a) nakazuje dodatno krepitev želje kot izkušnjo zunanje stvarnosti. Glagolska oblika korena *hmd* v 5 Mz 7,25 – kot tudi v Joz 7,21 in 2 Mz 20,17 – izraža značilen eksistencialni dinamizem pohlepa (Strola 2000, 312–313). Ne gre torej za prepoved želje (željenja), ker pojava želje niti ni naravno niti ni mogoče prepovedati, temveč za polakomnjenje (razvoj želje in načrtovanje prilastitve).

Vsi drugi slovenski prevodi 5 Mz 7,25 imajo »ne želi«, vključno z Dalmatinovim (»némafsh sheléti«). Omenili smo, da je poleg Dalmatinovega Slavič cenil tudi Japljev prevod. A zanimivo je, da je Japelj v 5 Mz 7,25 uporabil prevod »ne poželi« (»nimafh posheléti«), vendar mu Slavič ne sledi, prav tako ne Chraski, temveč se nasloni na Dalmatinovo »tradicijo«.

5.3 2 Mz 34,24

V Slavičevem prevodu beremo:

1939 = MAR 1959: Kajti pregnal bom narode pred teboj in razširil tvoje pokrajine in nihče si ne bo pozelel tvoje dežele, kadar pojdeš, da se prikažeš pred obličjem Gospoda, svojega Boga, trikrat v letu.

Prevoda iz let 1939 in 1959 sta identična, glagolska oblika korena *hmd* je prevedena kot »poželeti«. S semantičnega vidika je prevod nedvomno primeren. Med strokovnjaki namreč obstaja soglasje, da glagolska oblika korena *hmd* v 2 Mz 34,24 predstavlja sinonim za dejanje. Bog v 2 Mz 34,24 Izraelu zagotavlja, da v času, ko bodo vsi moški Izraela odsotni, sovražniki ne bodo ogrožali njihove dežele. Bog torej Izraelu zagotavlja ozemeljsko nedotakljivost, pri čemer »poželeti« izraža sinonim za invazijo, fizični napad, to je polastitev ozemlja. Tokrat prvič – in edinkrat – opazimo, da Slavič glagolsko obliko korena *hmd* prevede kot »poželi«. Enako prevede tudi Chraska (ki na splošno glagolsko obliko korena *hmd* dosledno prevaja

s »poželeti«) in EKU. Ostali slovenski prevajalci se odločajo za druge izraze: SSP: zahlepel, WLF: prežal, JAP: polakomnil, DAL: sheleti.

V primeru 2 Mz 34,24 vidimo, da med slovenskimi prevodi ne moremo govoriti o »tradiciji« določne prevodne rešitve, saj ima skoraj vsak prevod drugačno, posledično je tudi skoraj nemogoče govoriti o Slavičevem zgledu, a če presojamo celotno vrstico po sintaksi, se zdi, da je najbližje Chraskovi prevodni rešitvi.

5.4 1 Mz 2,9 in 3,6

Slavič vrstici prevede z naslednjimi besedami:

1939 = MAR 1959: In Gospod Bog je dal zrasti iz zemlje vsakovrstno drevo, prijetno za pogled in dobro za jed, tudi drevo življenja v sredi vrta ter drevo spoznanja dobrega in hudega. / Tedaj je žena videla, da je drevo dobro za jed, očem prijetno za pogled in da je to drevo želeti, ker daje spoznanje.

Prevoda iz let 1939 in 1961 sta identična. Koren *hmd* je v deležniški obliki nifala in objekt predstavi kot zaželeno dobrino, torej kot posebej zanimivo in privlačno dobrino. Slovenski prevodi koren *hmd* v 1 Mz 2,9 v deležniški obliki nifala prevajajo kot pridevnik »prijeten« (SSP, EKU, CHR) in »lep« (WLF, JAP, DAL). Septuaginta podobno prevaja koren kot pridevnik (ὡραῖον), enako tudi večina angleških prevodov (skoraj brez izjeme *pleasant*, redko *beautiful*). Toda nekateri drugi prevodi potrjujejo, da je mogoče ohraniti deležniško obliko (v pridevniški rabi).²⁶ Posebej bi želel opozoriti na Youngov dobesedni prevod *Young's Literal Translation*,²⁷ ki je poseben v tem, da se pri prevajanju dobesedno drži hebrejskega in grškega izvirnika.²⁸ Po mnenju Younga predstavlja prevod, ki npr. glagol prevaja

26 Glej Jubilee Bible 2000: »And out of the ground made the LORD God to grow every tree that is *desirable* to the sight and good for food, the tree of life also in the midst of the garden and the tree of knowledge of good and evil.«

27 »[A]nd Jehovah God causeth to sprout from the ground every tree desirable for appearance, and good for food, and the tree of life in the midst of the garden, and the tree of knowledge of good and evil.«

28 V nadaljevanju citiram v uvodu prevoda navedeno besedilo, ki jasno razkrije stališče prevajalca: »If a translation gives a present tense when the original gives a past, or a past when it has a present;

s pridevnikom, razvodenitev in razveljavitev Božje besede. To je precej enostransko stališče, vsekakor pa je vredno razmisleka. Če jezik dopušča, torej če je koren mogoče prevesti kot deležnik (npr. zaželeno očem), zakaj ga ne bi uporabili? Kot to stori Prešeren v *Povodnem možu*: »Od nékdej lepé so Ljubljanke slovele, / al lepši od Urške bilo ni nobene, / nobene očem bilo bolj zaželene / ob času nje cvetja dekleta ne žene. / Ko nárbolj iz zvezd je danica svetla, / narlepši iz deklic je Urška bila.«²⁹

Slavič torej sledi slovenski tradiciji, ki glagolsko obliko korena *hmd* v 1 Mz 2,9 brez odstopanja prevaja kot pridevnik. Pri tem se ne zgladuje po najstarejših prevodih (DAL, JAP, WLF), ki imajo pridevnik »lep«, temveč sledi prevodi rešitvi »prijeten«, ki se prvič pojavi s Chraskom in se nato obdrži vse do SSP.

V 1 Mz 3,6 Slavič ponovi frazo »prijetno za pogled«, s katero pa tokrat prevaja glagolsko obliko korena *'wh* (ki se pojavi tudi v različici desete Božje zapovedi v 5 Mz 5,21). Glagolsko obliko korena *hmd* v deležniški obliki nifala prevede kot »želeti«. Pri tem prevodu se odpira cel niz (vsebinskih) vprašanj, ki jih tukaj ne moremo primerno razdelati. Omejimo se lahko na opažanje, da Slavič pri tej vrstici ne sledi starejši prevajalski tradiciji (DAL, JAP, WLF), ki *hmd* prevaja v pridevniški obliki (lipu, prijetnu, prijeto), temveč se, kot se zdi, po sintaksi opira na Chraskovo prevodno rešitev »zaželeti«. S to razliko, da Slavič za *hmd* uporabi »želi«, Chraska pa vedno »poželi«.

5.5 Sklepne misli

Kratka analiza prevajanja ene same besede ne more (in ne želi) biti niti izčrpna niti reprezentativna. Prav tako je na podlagi ene same besede nemogoče celotno soditi o kakovosti določenega prevoda. Pokažejo pa se določena dejstva, ki jih je treba upoštevati pri presojanju Slavičevega prevajanja. Prvo je, da Slavič s svojim prevodom desete

a perfect for a future, or a future for a perfect; an a for a the, or a the for an a; an imperative for a subjunctive, or a subjunctive for an imperative; a verb for a noun, or a noun for a verb, it is clear that verbal inspiration is as much overlooked as if it had no existence. THE WORD OF GOD IS MADE VOID BY THE TRADITIONS OF MEN [veliko tiskano v izvorniku, op. avt.].« Celotno besedilo prevoda je na voljo na spletnem naslovu <http://www.ccel.org/bible/ylt/ylt.htm> (pridobljeno 8. 5. 2014).

29 http://www.preseren.net/slo/3_poezije/27_povodni.asp (pridobljeno 18. 8. 2020).

Božje zapovedi – »Ne želi« – sledi tradiciji slovenskih prevodov. Za očeta te tradicije lahko štejemo Dalmatina, ki je leta 1584 s »Ti némašh sheléti« postavil temelje, na katerih še danes slonijo vsi prevodi desete Božje zapovedi vse do SSP. Spremembo v to tradicijo vnaša Chraska z »Ne poželi«, ki pa Slaviča kljub večji natančnosti ne prepriča. V Slavičevi prevodni rešitvi se tako po eni strani zrcali skrb za kontinuiteto slovenskega prevoda Svetega pisma. Toda po drugi strani lahko razloge za vztrajanje pri »tradicionalnem« prevodu, čeprav je nedvomno poznal prevod Chraske in Slomška, iščemo še drugje – v ljudskem spominu, v katerega je bil vtisnjen »Ne želi«. Gre namreč za katehetski obrazec, ki je skrajšana in prilagojena oblika svetopisemskega besedila. Slavič v svojem prevodu leta 1939 lastnih imen večinoma ni prevajal po hebrejskem izvirniku, temveč po Vulgati, »kakor so se že udomačila v slovenskem jeziku« (XV). Morda v primeru desete zapovedi ne gre toliko za vprašanje dobrega prevoda, širokega jezikovnega znanja in razgledanosti prevajalca. Svetopisemski prevod končno ni namenjen (samo) temu, da lepo zveni, da ima vrhunsko jezikovno obliko – ki je kljub vsej znanstveni odličnosti lahko preprostemu človeka tuja – temveč temu, da Beseda pride v človeško srce. Morda je na ta račun v svojem prevodu pustil, »kar se je že usedlo« v kolektivni spomin. Takšno razmišljanje potrjuje Slavič sam, saj v predgovoru k prevodu *Pet Mojzesovih knjig in Jozuetova knjiga* navaja Tomaža Kempčana: »Iščimo v knjigah bolj koristi nego visokega govorjenja [...] Naša vedoželjnost nas pri branju večkrat ovira, ker hočemo modrovati in razpravljati, kjer bi bilo treba preprosto mimo iti.« (1939, V)

Kot široko izobrazen biblicist je imel »na mizi« mnoge tuje prevode, izvirnike in gotovo tudi vse slovenske prevode, vključno s Chraskovim. Čeprav ga izrecno ne navaja, je v določenih primerih možno videti določeno podobnost oz. odvisnost. To je razumljivo tudi glede na dejstvo, da sta prevoda nastajala skoraj v istem času. Chraskovo Sveto pismo je izšlo leta 1914, prav takrat pa je tudi Slavič začel prevajati in intenzivno razmišljati o prevodih in načelih prevajanja. Zaradi znanih vojnih in povojnih okoliščin, ki so Slaviča zelo zaposlovale, je njegov prevod prvih šestih starozaveznih knjig, ki je bil nato prevzet v MAR (1959–1961), izšel šele leta 1939. Ko omenjamo odvisnost, imamo v mislih določene besede, manj besedne zveze, še manj sintakso oz. celotne prevodne rešitve. Slavič ima nedvomno veliko boljše stavčno konstrukcijo ter samostojne in neodvisne prevajalske rešitve, ki jih marsikdaj tudi podrobno utemelji, dobro pa pozna vse slovenske

prevode in s pridom »uporablja trud predhodnih prevajalcev«. Kot zadnjo ugotovitev lahko navedemo, da so vsa analizirana svetopisemska mesta, z izjemo ene vejice v 2 Mz 20,17, identična v Slavičevem prevodu 1939 (*Pet Mojzesovih knjig in Jozuetova knjiga*) in v MAR dvajset let kasneje.

Zaključek

Dr. Matija Slavič je bil nedvomno eden največjih slovenskih humanistov 20. stoletja. Njegova dejavnost na narodnostnem, kulturnozgodovinskem, univerzitetnem in pedagoško-pastoralnem področju je bistveno prispevala k ohranitvi in razvoju slovenske identitete in državnosti. Njegova osnovna raziskovalna dejavnost in motor vsega ostalega dela pa je bilo proučevanje, prevajanje in razlaganje Svetega pisma. Za Slaviča Sveto pismo ni bilo samo znanstvena knjiga, temveč knjiga navdiha, ki spreminja vsakogar, ki jo jemlje v roke spoštljivo in iskreno. Aleksič je v poslovilnem govoru ob Slavičevi smrti zapisal: »Profesor Slavič se je bližal Sv. pismu kakor Mojzes gorečemu grmu«. (1958, 47) Ta njegova plemenita, visoko etična in spoštljiva drža je zaznamovala vso njegovo znanstveno, domoljubno, kulturno in pedagoško dejavnost.

Ob izdaji prevoda prvih šest knjig Stare zaveze, ki je izšel tik pred drugo svetovno vojno (SLA 1939),³⁰ je kolega Andrej Snoj Slavičev prevod predstavil kot dolgo pričakovano delo, ki ustreza vsem sodobnim bibličnim in prevajalskim kriterijem, saj je prirejeno po izvirnem besedilu, je točno in jasno ter podano v lepem knjižnem jeziku. (1940, 31–34) Slavičev prevod Svetega pisma velja za ključni katoliški prevod moderne dobe in predstavlja mejnik v prevajanju Svetega pisma na Slovenskem (Rozman 1997, 54). Še preden je bilo z okrožnico *Divino afflante Spiritu* v Katoliški cerkvi uradno spodbujeno prevajanje Svetega pisma v narodne jezike na podlagi izvirnih hebrejskih, grških in drugih virov, je Staro zavezo prevajal po hebrejskem izvirniku. Še vedno pa je uporabljal tudi latinsko Vulgato in druge klasične prevode, saj je tudi naj sodobnejša tekstna kritika ugotovila, da tudi

30 *Sveto pismo Stare zaveze*. Prvi del. *Pet Mojzesovih knjig in Jozuetova knjiga*, Celje: Družba sv. Mohorja, 1939.

t. i. izvirna besedila niso brez napak in je zato potreben kritični pristop.³¹ Svoje biblične raziskave in spoznanja pa je Slavič s prefinjenim občutkom in veliko spoštljivostjo do slovenskega jezika in kulturne zgodovine vnašal v svoje nove biblične prevode. Da mu je bilo to načelo prevajanja še posebej dragoceno, je razvidno iz sklepnih besed v uvodu v prvo knjigo novega prevoda leta 1939, kjer se izrazi z mislijo sv. Hieronima: »Nikakor ne obsojamo starih prevajalcev sv. pisma, ampak koristno uporabljamo trud naših prednikov.« (XV)

Slavič je prevajal skoraj vse do konca svojega življenja, ko mu je tri mesece pred smrtjo odpovedalo še drugo oko. Prevod zadnjega dela Stare zaveze je dokončal njegov naslednik prof. Aleksič.³² Knjiga je izšla naslednje leto, ko je mariborsko-lavantinska škofija obhajala stoletnico prenosa škofijskega sedeža iz Št. Andraža v Maribor. Prevoda se je oprijelo ime »mariborska izdaja«, upravičeno pa bi ga lahko imenovali tudi Slavičevo Sveto pismo.

31 V *Splošnem uvodu* k izdaji leta 1959 sam zapiše: »Tale prvi del stare zaveze je večinoma prevod hebrejskega in aramejskega izvirnega besedila. Nekaj devterokanoničnih knjig, ki so niso ohranile v izvirnih jezikih, je prevedeno po latinskih in grških prevodih [...] Dobro se morejo rabiti prevodi iz latinske vulgate iz hebrejskega ali grškega izvirnika. Saj se vulgata in izvirnik ločita le v manj pomembnih posameznostih.« (XIII-XIV)

32 Za mariborsko izdajo Svetega pisma (MAR), ki je izšla leta 1959 (*Sveto pismo Stare zaveze*. Prvi del: *Zgodovinske knjige*. Iz hebrejskega jezika prevedel dr. Matija Slavič. Maribor: Lavantinski škofijski ordinariat, 1959. 795 str.; v istem letu je izšel tudi drugi del: *Sveto pismo Stare zaveze*. Drugi del: *Zgodovinske knjige. Poučne knjige*. Tekste iz hebrejskega jezika je prevedel dr. Matija Slavič, Tekste iz grškega jezika pa dr. Francišek Jere, Maribor: Lavantinski škofijski ordinariat, 1959. 778 str., naslednje leto pa tretji del: *Sveto pismo Stare zaveze*. Tretji del: *Preroške knjige*. Velike preroke je prevedel dr. Matija Slavič, Male preroke pa dr. Jakob Aleksič, Maribor: Lavantinski škofijski ordinariat, 1960. 735 str.), so Slavičevi kolegi na fakulteti z združenimi močmi pregledali njegove prevode ter jih opremili z dodatnimi uvodi in opombami.

Kratice

CHR	Prevod Antona Chraska, <i>Sveto pismo starega in novega zakona</i> (1914)
DAL	Prevod Jurija Dalmatina, <i>Biblija</i> (1584)
DAS	<i>Divino Afflante Spiritu</i> (1943) (Škofijski ordinariat Maribor)
EB	<i>Enchiridion Biblicum</i>
JAV	Prevod p. Placida Javornika, <i>Sveto pismo Stariga zakona</i> , 1 (1849)
MAR	Mariborska izdaja Svetega pisma (1959–1961)
SLA	Prevod Matije Slaviča, <i>Sveto pismo Stare zaveze. Pet Mojzesovih knjig in Jozuetova knjiga</i> (1939), (1959)
VBV	<i>Voditelj v bogoslovnih vedah</i>
VUL	Vulgata Clementina
WLF	Wolfovo Sveto pismo (1856–1859)
TRU	Prevod Primoža Trubarja, <i>Nova zaveza in Psalmi</i> (1555–1577)
JAP	Prevod Jurija Japlja (1784–1802)
SSP	Slovenski standardni prevod Svetega pisma
SPJ	Jeruzalemska izdaja Svetega pisma (2010–)
EKU	Ekumenska izdaja Svetega pisma (1974)
LXX	Grški prevod Septuaginta

Reference

- Aleksič, Jakob.** 1958. Govor izrednega profesorja dr. J. Aleksiča. *Spominski zbornik Teološke fakultete* 8: 38–48.
- Brkič, Daniel.** 2014. *Anton Chráska med Slovenci: o duhovnih koreninah evangelijskega gibanja pri nas*. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- Dolinar, France M.** 2007. Frintaneum (Avguštinaj) in Cerkev na Slovenskem. *Bogoslovni vestnik* 67/1: 19–22.
- Krašovec, Jože.** 2013. *Prevajanje med teorijo in prakso*. Ljubljana: SAZU, Založba ZRC.
- . 2007. *Svetopisemska lastna imena: fonetika, etimologija, prevajanje in transliteriranje = Biblical proper names: phonetics, etymology, translation and transliteration*. Ljubljana: SAZU, Založba ZRC.
- Matjaž, Maksimilijan.** 2019. Matija Slavič – profesor, biblicist in državnik. *Učitelji Teološke fakultete za ustanovitev in ohranitev Univerze v Ljubljani*. *Acta Ecclesiastica Sloveniae* 41: 143–162. Ljubljana: Teološka fakulteta.
- . 2011. Slomškova prizadevanja za slovensko Sveto pismo. *Studia Historica Slovenica* 11/2–3: 867–884.
- . 2009. Načela Trubarjevega prevajanja Svetega pisma. *Primož Trubar*. Simpoziji v Rimu, 341–354. Celje: Celjska Mohorjeva družba; Rim: Slovenska teološka akademija.
- . 2006. Jurij Japelj, prevajalec Svetega pisma in nosilec reformnih idej škofa Herbersteina. *Kamniški zbornik* 18: 107–111.
- Rozman, France.** 1997. Matija Slavič, prevajalec Svetega pisma. *Zbornik referatov. Matija Slavič 1877–1958*, 43–55. Maribor: Pravnozgodovinski inštitut Pravne fakultete.
- . 1990. Prevajanje Svetega pisma na Slovenskem. *Bogoslovni vestnik* 50/4: 427–442.
- Skralovnik, Samo.** 2015. *Pomen in interpretacija poželenja v deseti Božji zapovedi (2 Mz 20,17). Semantični študij besednega polja hmd in 'wh*. Doktorska disertacija. Teološka fakulteta UL.
- . 2016a. The Tenth Commandment (Deut 5:21): Two Different Verbs, the Same Desire. *Bogoslovni vestnik* 76: 89–99.

- . 2016b. The Meaning and Interpretation of Desire in the Tenth Commandment (Exod 20,17) – The Semantic Study of the hmd Word Field. *Biblische Notizen* 171: 13–25.
- . 2017. The Dynamism of Desire. The Root hmd in Relation to the Root 'wh. *Vetus Testamentum* 67/2: 273–284.
- . 2019. Jakob Aleksič – znanilec pomladi biblične znanosti. *Edinost in dialog* 74: 29–56.
- Slavič, Matija.** Pravo modroslovje. *Lipica* 1899 (28) 1: 2–10.
- . 1911. *Des Ephesier- und Kolosserbriefes Lehre über die Person Christi und sein Heilswerk*. Wien: Verlag Mayer.
- . 1915. K novi izdaji sv. Pisma. *Voditelj v bogoslovnih vedah* 18/2: 85–104.
- . 1945. *Uvod v Sveto pismo Stare zaveze*. Ljubljana: Ljudska knjigarna.
- Snoj, Andrej.** 1940. Dr. Matija Slavič: Sveto pismo stare zaveze. *Književni glasnik* 7/2: 30–34.
- Strola, Germana.** 2000. Alcuni elementi di lessicografia per lo studio del desiderio di dio nella bibbia Ebraica. II. *Rivista biblica* 48: 307–317.
- Vovk, Anton.** 1958. Govor velikega kanclerja mons. Antona Vovka. *Spominski zbornik Teološke fakultete* 8: 32–33.
- Vrbnjak, Viktor.** 1999. *Matija Slavič. Naše Prekmurje: zbrane razprave in članki*. Murska Sobota: Pomurska založba.

